

Ministry of Education and Science of Ukraine
Sumy State University (Ukraine)
The College of New Jersey (USA)
Camarines Sur Polytechnic Colleges (Philippines)
European Danube Academy (Germany)
University of Kragujevac (Serbia)

Proceedings

STRATEGIC INNOVATIONS OF SOCIAL COMMUNICATIONS AND FOREIGN PHILOLOGY IN CRISIS TIMES

I International Scientific and Practical Conference

1 June 2024

Sumy State University, Ukraine

Sumy 2024

**Ministry of Education and Science of Ukraine
Sumy State University (Ukraine)
The College of New Jersey (USA)
Camarines Sur Polytechnic Colleges (Philippines)
European Danube Academy (Germany)
University of Kragujevac (Serbia)**

Proceedings

**STRATEGIC INNOVATIONS OF SOCIAL COMMUNICATIONS AND
FOREIGN PHILOLOGY IN CRISIS TIMES**

I International Scientific and Practical Conference

1 June 2024
Sumy State University, Ukraine

Sumy 2024

UDC: 81'25'42:316.7(063)(0.034)

S88 Strategic Innovations of Social Communications and Foreign Philology in Crisis Times: collection of scientific paper of the I International Scientific and Practical Conference (1 June 2024) / responsible editor Nabok M., responsible designer Sadivnycha M. Sumy: Sumy State University, 2024. 351 p.

The collection includes scientific materials devoted to current problems in the field of distance teaching and learning in the era of digital technologies, in particular in language pedagogy, media innovations, modern translation, ethnolinguistics, stylistics, methods and methodologies of modern linguistic and literary disciplines. The composition of the collection is scientific research on the preservation of national identity and cultural heritage, intercultural communications, psychological theory and practice, sociological research.

For teachers of higher education institutions, graduate students, students, teachers of secondary schools, gymnasiums, lyceums and colleges, all those interested in socio-humanitarian issues.

The materials are printed in the author's editorial

Sumy State University, 2024

буття, а також вирішення проблем, які постають перед суспільством.

Список використаних джерел:

Желуденко, М., Сабітова, А. (2021). Мова як індикатор моральних цінностей та чинник формування культури нації. Взято 15 травня 2024р. з: https://www.researchgate.net/publication/349608140_MOVA_AK_INDIKATOR_MORALNIH_CINNOSTEJ_TA_CINNIK_FORMUVANNA_KULTURI_NACII

Сазонова Я.Ю.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9249-448X>

доктор філологічних наук, доцент

завідувач кафедри загального мовознавства і романо-германської філології

Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди

м. Харків, Україна

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ В ЛІНГВІСТИЧНОМУ МЕХАНІЗМІ РЕФЕРЕНЦІЇ В ТЕКСТАХ ЖАХІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Страх завжди був об'єктом наукового інтересу гуманітаріїв: не тільки філософів, а й психологів, а також культурологів і соціологів, семіологів і дослідників прагматики. Поняття жахливості стає одним із важливих елементів виявлення страхів перед знищенням кордонів (реальних чи уявних) або трансгресії, іншими словами – перед змішуванням з новим – девіантним чи потойбічним. Історична пам'ять українців перенасичена знищенням кордонів української території і культурної, мовної та релігійної ідентичності, що вплинуло на світосприйняття українців, бо в різні періоди часу на різних теренах української держави українці жили (і, на жаль, живуть) на колонізованій території. Це створило травматичний досвід, який вплинув, зокрема, на те, як в українській лінгвокультурі здійснюється референція монстрів у текстах жахів. Ф. Фанон наголошував на травматичному характері колоніалізму та його подальшому впливі на психологічний стан людей. Ми вважаємо страх одним із побічних продуктів колоніалізму, спричинених історичною пам'яттю нації та

виявлених через культурні артефакти, такі як тексти дискурсу жахів.

Постколоніальні дослідження зазвичай зосереджуються на щоденниках чи інших свідченнях тих, хто пережив цей травматичний досвід. Тексти дискурсу жахів не належать ані до постколоніальних романів, ані до наративів-свідчень; вони належать до дискурсу пристрасті (поняття, уведене А. Греймасом та Ж. Фонтанієм (Greimas, Fontanille, 2007), яке представлене полемічними структурами, що визначають світ емоцій, іншими словами, ці тексти являють собою формулювання однієї з можливих емоційних реакцій колонізованої нації до гнобителів, коли збалансований світ зазнає втручання і онтологічна основа світосприйняття руйнується. Британські дослідники текстів про привидів, наприклад, С. Хей, доводять важливість суспільно-історичного впливу на створення історій про привидів в англійській літературі: він стверджує, що «привид — це щось, що повертається, залишок якоїсь травматичної події, з якою не впоралися, і тому воно повертається, як завжди повертається травма. Бути стурбованим історіями про привидів означає бути стурбованим стражданням, історичною катастрофою і проблемами пам'яті та оплакування» (Нау, 2011). Дж. Вітлок стверджує, що «постколоніальна критика часто звертається до філософії історії, яка відбиває постійну присутність минулого» (Whitlock, 2015).

Перший факт, який вплинув на референцію страхітливих об'єктів в українській лінгвокультурі – історичне тло становлення України як держави: різні частини України були підпорядковані Російській імперії чи Австро-Угорській імперії до Першої світової війни та СРСР після Другої світової війни, тож і референти джерел страху в українських текстах жахів – представники відповідних «домінувальних» націй.

У сучасній психології розрізняють кілька функцій страху: первинну біологічну, а потім соціальні (культурну, когнітивну та онтологічну (Turenko, 2006). Страшним і загрозливим для існування українця може бути представник, наприклад, Німеччини або Австрії, хто узагальнено асоціювався з імперією Габсбургів:

– Григорій! – проказав ледь чутно. – Чулисте вчора мою історію. Будьте

*так добрі переказати преподобному отцю, коли мені Бог не дасть подужати... Ох! Вся кара Божя спала уже на мене! Той **німчик** не дає ми нігде супокою! <...> Та ж він ту щочочі... зубатий, шклоокій... кров п'є... з ме...* (І. Гавришкевич, Страхи)

Очевидно, що в рамках дискурсу жахів це посилення не означає співвіднесення з об'єктом «німець». Ми класифікуємо цей тип референції як ідентифікаційну референцію-уособлення, де колективні страхи виражають наслідки історичної травми поневолення іншою нацією.

Подібні тексти здебільшого створені у XVIII-XIX століттях і мають дидактичну мету: показати, що будь-які стосунки з представниками нації-гнобителя і її культури шкодять національній чи релігійній самоідентифікації українця (зазвичай це молода жінка, спокушена оманними обіцянками іноземця). Це яскраві приклади пригніченого бажання зберегти національну ідентичність і не розчинитися в «домінувальних» на той час націях. Тексти жахів засвідчили, що чоловіки-брехливі іноземці – це поляки чи татари:

*Не поганий вітер повіяв, і не лихе око зиркнуло, і не чаклуни зурочили її: у Києві, наповненому тоді ляхами, <...> Хтозна, що на душі в **іновіря**, в католика? А мо' ще й таке трапиться <...>, що у личині польського пана з'являвся тобі лихий спокусник.* (О. Сомів, Русалка)

Більше того, кореферентний ланцюжок *польський пан – лихий спокусник* імпліцитно вказує на ототожнення поляка (з вищих соціальних верств) з чортом.

Сучасні тексти жахів представляють новий спосіб вираження історичного травматичного досвіду через референцію джерела страху. По-перше, це відбито екстралінгвальними чинниками – в українських текстах ця референція представляє посттоталітарну чи контрідіологічну опозицію. Посттоталітарну опозицію знаходимо в тексті «Хліб із хрящами» М. Бриниха, де джерело страху – це зомбі, репрезентація яких не характерна для української культури. Очевидно, текстова актуалізація європейської міфологічної істоти зомбі робить цей текст сучасним і зрозумілим ширшому колу читачів, але лише на поверхні. Розшифровка посттоталітарного та міжгенераційного посилу письменника

залежить від спільного історичного походження читача: зомбі з'являються з могил, похованих у спеціальному місці – селі Мічне, де земля була постійним місцем поховання. Згадується загибель місцевих жителів за часів монголо-татар, поміщицького роду Струтицьких (поляки), графа Штехейнаура (німець), поміщика Рильського (росіянин). Пізніше пролетарська соціалістична влада вбивала місцевих жителів у 1930-х роках, але переломним моментом в історії цього села став Голодомор 1932–1933 років. Земля, що породила монстрів (зомбі), була умилоствлена плоттю і кров'ю місцевих жителів. Текст передає множинне зло, і референт джерела страху прихований у минулому, але розкривається в сьогоденні. Мовне втілення цього референта не передбачуване через розвиток тексту, але зрештою джерело страху вербалізується як *істота, гниляк, літній чоловік – один із небагатьох, у кого на обличчі збереглися обидва ока, у зотлілій енкаведистській шкірянці*. Ця істота очолює решту своєї армії, яка голодна і пожирає будь-кого на своєму шляху.

Контраідеологічне протистояння між джерелом і об'єктом страху можна спостерігати в тексті роману Г. Пагутяк «Слуга з Добромиля», який починається дуже промовисто:

Пізнали небезпеку спершу із Заходу, коли вступили до Польщі, а тепер зі Сходу, про який мало що чули, й не зичили собі ані мобілізації, ані конфіскації, ані безчестя дівок і молодиць, бо від діда-прадіда добре знали, чим обертається для простих людей війна. За два місяці при більшовиках зрозуміли, що сам Антихрист ступив у їхні Бескиди <...>

Радянський тоталітаризм залишив шрами на нашому суспільстві, і потрібен час, щоб їх позбутися, особливо коли це стосується самоповаги чи розвитку активної соціальної позиції особистості. Про це роман «Сновида» О. Мігель. Зловісний привид відвідує людей вночі, після чого вони помирають дивною смертю, якщо не спали. Привид одягнений у чорну шкіряну куртку і важкі чоботи (типовий атрибут агентів КДБ), він має доступ до будь-якої квартири, і, як не крути, він прийде – так що краще спати і все буде добре. У привида є ціла армія подібних – людей із кам'яними восковими обличчями,

мовчазних і втомлених, агресивних і всюдисущих.

Тексти хоррор-дискурсу репрезентують своєрідний спосіб збереження історичної пам'яті про репресивну політику імперій; демонструють уже опрацьований і пережитий травматичний досвід. Час і місце створення текстів впливають на референцію і омовлення джерела страху, хоча сенс універсальний – він виражає антиколоніальну, антитоталітарну та контрідеологічну тенденцію у світосприйнятті українців.

Список використаних джерел:

Туренко, О. (2006). Страх. Спроба філософського усвідомлення феномена. Київ: Парапан.

Fanon, F. (2004). On National Culture. Mutual Foundations for National Culture and Liberation Struggles. In: F. Fanon. The Wretched of the Earth. New York: Grove Press.

Greimas, A., Fónanille, J. (1993). The Semiotics of Passions: From States of Affairs to States of Feeling. University of Minnesota Press,

Hay, S. A. (2011). History of the Modern British Ghost Story. Palgrave Macmillan.

Whitlock, G. (2015). Testimonial Transactions. Oxford University Press.

Бойко О.П.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8484-6625>

доктор філософських наук

професор кафедри психології, політології та соціокультурних технологій
Сумського державного університету

м. Суми, Україна

МЕМОРІАЛІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВШАНУВАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ СУСПІЛЬСТВА

Те, що суспільство сьогодні знаходиться в процесі повсякчасних змін, не викликає ніяких сумнівів, а тому зрозуміло і з'являються нові реалії та атрибути,